

IK ZIE JE BIJ DE UITGANG

Joosje Duk

Ik zie je bij de uitgang

Een ode aan de onverbreekelijke band
tussen een dochter en haar vader

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2021

Voor dit boek ontving de auteur een werkbeurs van de Auteursbond.

© Joosje Duk, 2021

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2021

Omslagontwerp: Riesenkind, 's-Hertogenbosch

Auteursfoto: Miriam Guttman

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 6319 8

ISBN 978 90 488 6320 4 (e-book)

NUR 320

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

voor iedereen die iemand op de ic heeft verzorgd,
of zich zorgen heeft gemaakt

‘Ik herinner me dat ik omhoogkeek naar de man die mijn hand vasthield en wist dat dat mijn vader was, want hij wist alles. Je hoefde het maar te vragen, en zelfs dat niet altijd.’

Sebastiaan Chabot, *De slaap die geen uren kent*

Laatste woorden

‘Afstand houden!’ roept papa stellig, als hij Ruben en mij in de deuropening ziet staan.

Zelfs in de isolatiekamer voor ‘covidverdachten’ op de coronafdeling van de ic, in een bed omringd door ziekenhuispersoneel gehuld in maanpakken en mondkapjes, staat papa erop zich aan de anderhalvemeterregel te houden.

‘Papa, we zijn zo trots op je.’

‘Op mij? Dat moet je zijn op de juffrouwen om mij heen.’

De verpleegkundigen die om zijn bed staan kijken ietwat verlegen toe hoe mijn vader, broertje en ik onze in ieder geval voorlopig laatste woorden met elkaar wisselen. Papa wordt over enkele minuten in slaap gebracht om beademd te worden, en wat daarna volgt weet niemand. Hij is opvallend aanwezig, gevatser en energiever dan de afgelopen dagen door de grote hoeveelheid zuurstof die via een slangetje door zijn neus naar binnen gaat. Ruben en ik zijn ons bewuster van het moment.

‘We houden van je, zoveel.’

Papa knikt. Op emotioneel gebied is hij een man van weinig woorden, en van zelden een weerwoord.

Ruben herhaalt mijn woorden: ‘Pap, we houden van je.’

Papa glimlacht lief. ‘Ja.’

Meer kan hij nu niet zeggen. In deze bevreemdende setting,

in het bijzijn van vreemde mensen en nog vreemdere apparaten, is 'Ja' zijn versie van 'Ik ook van jullie'.

'Het komt goed, lieve papa. Je gaat gewoon even slapen, en dan...'

Ik weet niet hoe ik mijn zin moet afmaken.

'En dan... komt het goed.'

'Hoe weet je dat?' vraagt hij voorzichtig.

Het is even stil. Ik zoek naar een antwoord dat ik niet heb.

Dan voelen we aan de blikken van het ziekenhuispersoneel dat het tijd is om afscheid te nemen. Na een zo lang mogelijk moment van handkusjes vanuit mondkapjes en heen-en-weer-gezwai met handschoenen verlaten we de isolatiekamer. Onze gezichten houden we naar hem toe gedraaid, totdat de deur wordt dichtgedaan en zijn laatste woorden slechts als herinnering in mijn hoofd achterblijven.

Hoe weet ik dat het goed komt, lieve papa? Ik weet het niet.

*Geen coronaklachten**zaterdag 28 maart*

Mijn vader en ik doen al zo lang ik me kan herinneren elke zaterdag boodschappen. Of *broodschappen*, zoals ik als klein meisje dacht dat het heette en we het altijd zijn blijven noemen. Op zaterdagmorgen gaan we samen naar de lokale bakker, slager en groenteboer in de buurt van het huis waar ik ben opgegroeid en waar mijn vader nog steeds in zijn eentje woont. We kopen dan de kranten bij Peet van Primera, en drinken in stilte cappuccino bij Rosa van Limoncello. Met onze gezichten verscholen achter de kranten bladeren we door de actualiteiten van de dag heen, terwijl we af en toe opkijken om te zien of de koffie van de ander al op is.

Na vijfentwintig jaar routine moet het sinds een aantal weken uit coronaveiligheidsoverwegingen anders. Papa blijft in de auto zitten terwijl ik broodschappen doe, cappuccino to go haal en zijn *Volkskrant*, *International New York Times* en *Le Monde* naar de auto breng. Papa vindt het allemaal ‘Heel. Erg. Stom.’ Vorige week in de auto zei hij, terwijl hij een slok van zijn lauwe koffie nam en onhandig achter het stuur zijn krant probeerde uit te vouwen, sip als een kleuter die niet naar de speeltuin mag:

‘Zomervakantie in Zuid-Frankrijk zal dit jaar ook wel niet doorgaan.’

‘Ach pap, dat is pas over zoveel maanden, dan is alles vast weer normaal.’

‘Dat vind ik onrealistisch optimistisch.’

‘Dat betekent niet dat ik geen gelijk kan hebben.’

‘Enfin.’

Op zaterdagochtenden bel ik hem op om te zeggen dat ik een kwartiertje later ben maar er nu echt aan kom. Ik ben altijd een kwartiertje te laat, waarop papa steevast zegt: ‘Niet zo best.’ Vervolgens herinner ik hem eraan dat ik mijn altijd-te-laagtenen van hem heb geërfd, waarop hij ‘Enfin’ antwoordt en ik naar hem toe fiets. Maar vandaag verloopt het gesprek anders.

‘Goedemorgen papa! Alles goed?’

‘Nee.’

Ik schrik meteen. Niet alleen omdat hij nooit zegt dat het niet goed gaat, maar vooral omdat mijn moeder, broertje en ik de afgelopen weken op scherp hebben gestaan; papa is een drieënzeventigjarige, op z'n zachtst gezegd volslanke man met suikerziekte, en is daarmee volgens alle krantenkoppen het boegbeeld van ‘de risicogroep’ in coronatijd.

‘Hoe bedoel je, nee?’ vraag ik meteen bezorgd, waardoor mijn vriend Sebastiaan, die met zijn twee meter en zijn grote vriendelijke pretogen door mijn vader ‘de GVR’ wordt genoemd, opkijkt en begint mee te luisteren.

‘Volgens mij ben ik onderweg naar de wc gevallen, ik ben geloof ik even buiten westen geweest.’

‘Echt? Pap! Wanneer? Vanochtend?’

‘Donderdagnacht.’

‘Donderdag?! Het is nu zaterdag! Waarom heb je niet meteen gebeld?’

‘Ik wist toch dat ik je nu zou zien?’

‘Pap, altijd meteen bellen als er zoiets is!’

‘Ja, ja.’

‘Hoe voel je je nu?’

‘Gaat wel. Een beetje suf. Pijn aan mijn heup.’
‘Maar geen coronaklachten?’
‘Nee.’
‘Geen hoest, geen rillingen? Geen koorts?’
‘Nee.’
‘Zeker geen coronaklachten?’ herhaal ik paniekerig.
Sebastiaan legt zijn arm op mijn rug. ‘Rustig, schatje.’
‘Ik ben rustig!’
‘Ik zei toch niet dat je niet rustig bent?’
‘Nee, niet jij, pap. Sorry. Ik kom er nu aan.’

Sebastiaan en ik wonen vijf minuten fietsen van mijn vader, op een verdieping die mijn vader vijftien jaar geleden kocht voor – geloof het of niet – zijn boeken. Toen mijn ouderlijk huis begon dicht te slibben door de overmatige hoeveelheid leesvoer die mijn vader verzamelde, zocht hij naar een opslagruimte die hij regelmatig zou kunnen bezoeken. Hij vond een verdieping vijf minuten van zijn huis. Jaren later moest Sebastiaan onverwacht zijn appartement uit omdat zijn huisgenoot ineens de huur opzegde, waarna mijn ouders Sebastiaan aanboden in het boekenhuis te gaan wonen, zolang hij voor de boeken zou zorgen – zo staat het in het contract. Sebastiaan, die schrijver is, liet zich dat geen twee keer zeggen, en stoft sindsdien maandelijks de boeken liefdevol af.

Onderweg naar mijn vader bel ik mama, die net als ik het talent heeft om meteen in paniek te raken. Tot drie keer toe maak ik duidelijk dat papa geen coronaklachten heeft, net zoals hij bij mij deed. Mijn ouders zijn uit elkaar sinds mijn broertje en ik uit huis zijn. Toen Ruben ging studeren hoefden ze niet meer bij elkaar te blijven voor de kinderen, en ging mijn moeder samenwonen met WP, de man die nu mijn stiefvader is – of bonusvader, zoals mama het liever noemt – in een huis twee straten verderop.

Papa bleef achter in het huis waar wij met z'n vieren een gezin waren geweest. Maar ook al zijn mijn ouders niet meer samen, ze gaan nog altijd goed met elkaar om; mama heeft de sleutel nog en komt regelmatig bij mijn vader over de vloer om een lamp te vervangen, achterstallige rekeningen op te duiken of een lekker broodje te brengen. Als papa ziek is komt mama langs met citroenen om grog voor hem te maken, dus ook nu springt ze meteen op de fiets en rijdt ze met haar citroenen naar hem toe.

Zij belt op haar beurt Björn, een van papa's beste vrienden uit de buurt die door ons gezin tot familiedokter is gedoopt; hij is altijd het eerste luisterende oor wanneer een van ons een kwaaltje heeft. Björn is als neuroloog een paar maanden geleden met vervroegd pensioen gegaan zodat hij de komende tijd kon gaan bergbeklimmen, skiën en varen in verschillende uithoeken van de wereld, maar corona houdt hem voorlopig dicht bij huis. Op Ruben en mij na is Björn de enige die papa de afgelopen weken nog zag, omdat hij ook een oogje in het zeil wilde houden.

Wanneer ik aanbel zie ik door het raam dat papa op de bank zit, met zijn rug naar me toe. Tot drie keer toe probeert hij van de bank af te komen, maar drie keer lukt het zijn lichaam niet om op te staan. Hij ploft steeds weer neer, totdat hij eindelijk zijn balans vindt en naar me toe schuifelt om de deur te openen. Hij ziet eruit als een verstrooide professor die net een experiment heeft laten mislukken. Zijn zwartgrijze krullen zitten in de war, zijn bril staat niet helemaal recht, en zijn witte hemd is bevekt. Hij heeft een schaafwondje op zijn voorhoofd, maar voordat ik er iets over kan vragen, draait hij zich alweer om en schuifelt hij terug naar de bank.

Als Björn en ik een paar minuten later op anderhalve meter afstand voor hem staan – mama blijft in de deuropening omdat ze verkouden is geweest en niet bij papa in de buurt durft te komen – zit hij er apathisch bij op de bank. Hij lijkt eerder verzwakt en verward dan ziek. Hij kan niet goed uitleggen wat er

precies gebeurd is en hoe hij aan het schaaftwondje op zijn voorhoofd komt, behalve dat hij zich vaag herinnert te zijn gevallen bij de wc, en een beurse pijn heeft aan zijn heup.

De licht chaotische Björn heeft wel een stethoscoop meegenomen maar is zijn mondkapje vergeten. Met een theedoek en wat elastiekjes improviseert hij daarom een mondkapje om papa medisch te examineren. Met zijn stethoscoop checkt hij papa's longen en vervolgens meet hij zijn bloedsuikerwaarden, die in orde zijn. Verder treft hij geen bijzonderheden aan. Papa geeft aan zich oké te voelen en alleen maar te willen uitrusten, dus stap ik op de fiets om dan maar in mijn eentje broodschappen te doen. Heel. Erg. Stom.

Na de broodschappen bij mijn slapende vader te hebben afgeleverd, kom ik thuis bij Sebastiaan, die op de bank voor zich uit staart. Hij zit er papa-achtig apathisch bij.

‘Hé, lieverd, gaat het wel?’

‘Mwah.’

‘Voel je je niet lekker?’

‘Niet echt, nee.’

‘Wat is er?’

‘Ik heb keelpijn. Last met slikken.’

‘Hoest je ook?’

‘Nee, geen hoest.’

‘Voel je je koortsig? Heb je rillingen?’

‘Nee, met name keelpijn.’

‘Maar geen coronaklachten?’

Hij schudt zijn hoofd. Geen coronaklachten.

Bang voor het ziekenhuis

In de dagen erop bezoeken Björn en ik papa continu. Björn is er drie keer per dag om papa's bloedsuikerwaarden op peil te houden en ervoor te zorgen dat hij goed eet, en ik voed hem met wat gezelligheid. Na twee dagen waarin de situatie verbetert noch verslechtert, treft Björn papa dinsdagochtend ineens op de grond van de woonkamer aan, naast de bank. Hij is de avond ervoor op de bank in slaap gesukkeld en is er 's nachts vanaf gevallen. Door zijn zwakte en de aanhoudende pijn aan zijn heup lukte het hem vervolgens niet om weer op te staan, en nu heeft hij de hand van zijn vriend nodig om overeind te komen.

We beginnen ons meer zorgen te maken. Björn raadpleegt de huisarts en de internist die over papa's diabetes gaat, en ook zij stellen dezelfde vragen: is hij kortademig? Heeft hij koorts? Is hij verkouden? Hoest hij? Nee. Nee. Nee. Nee. Ze nemen onze zorgen serieus, maar kunnen weinig voor ons betekenen omdat papa's klachten niet ernstig genoeg zijn om naar het ziekenhuis te gaan, en niet concreet genoeg om actief te kunnen bestrijden. Hij is van de bank gevallen, balen, maar nu is hij weer overeind.

Björn en ik besluiten dat het veiliger is dat papa vanavond beneden in de woonkamer slaapt. We slepen Rubens oude bed uit zijn knaloranje jongenskamer, die nog altijd volhangt met posters van uitgelaten Messi's, Beckhams en Ronaldo's, lachend

naar supporters in overvolle voetbalstadions, drukke taferelen die voelen alsof ze uit een ver verleden komen. Wanneer het bed beneden pal voor de tv geparkeerd staat stoppen we papa samen in en belooft Björn er de volgende ochtend om tien uur weer te zijn. Ik blijf bij hem om samen zijn lievelingsprogramma te kijken, *Krabbé zoekt Chagall*, en check stiekem of hij nog even scherp is als altijd:

‘Uit welk jaar komt dat schilderij?’

‘1911. Toen Chagall net naar Parijs was vertrokken.’

Mooi. Zijn kenniswaarden zijn nog op peil.

Ik blijf tegenover hem zitten totdat hij in slaap doezelt, gehuld in een dekbed van een euforisch Manchester United dat net de Champions League van 2008 heeft gewonnen. Terwijl ik de voordeur achter me dichtdoe fluister ik mezelf als een soort mantra toe: geen coronaklachten, geen coronaklachten, geen coronaklachten. Totdat:

woensdag 1 april

ik de volgende ochtend wakker word op mijn vijftwintig en een halfste verjaardag. Elk jaar herinner ik iedereen in mijn omgeving er ongevraagd aan dat 1 april mijn halve verjaardag is, en dat ik dus een half grapje ben. Maar vandaag voelt minder lolliig aan. Ik heb slecht geslapen, steeds bang dat papa in zijn slaap weer uit bed zou vallen. Ook is Sebastiaans keelpijn een stuk erger geworden: hij heeft de hele nacht wakker gelegen, zijn keel geschraapt en zijn speeksel uitgespuugd in een emmer naast ons bed om maar niet te hoeven slikken. Na een te lange douche en me te sloom aan te kleden, bel ik papa om mijn standaard kwartiertje vertraging te rapporteren. Maar hij neemt niet op, dus fiets ik snel naar hem toe. Wanneer ik aankom is Björn er al, en zie ik in zijn ogen dat het mis is.

‘Zijn ademhaling is ineens een stuk sneller. Check jij eens of je het ook merkt.’

Papa ligt scheef in Rubens bed op zijn rug, met zijn bril in zijn hand. Ik kan zien dat hij met zijn bril op zijn voorhoofd geslapen heeft, want de neuskussentjes hebben een afdruk boven zijn warrige wenkbrauwen achtergelaten. Zonder bril op lijken zijn ogen kleiner en kwetsbaarder. Hij staart naar het plafond en concentreert zich op zijn inderdaad veel snellere ademhaling.

‘Hoi, lieve pap.’

‘Dag Joospetoos,’ zegt hij afwezig.

‘Alles oké?’

‘Ja, hoor.’

‘Zo vervelend dat je je niet lekker voelt.’

‘Gaat wel.’

‘Heb je moeite met rustig ademhalen?’

‘Nee, hoor.’

‘Merk je dat je aan de snelle kant ademt?’

‘Nee.’

Hij neemt een diepe ademteug en praat met enkele woorden, die duidelijk veel energie kosten. Björn zit tegenover ons op de bank en staart geconcentreerd naar papa, terwijl hij zachtjes in zichzelf telt. Ik focus op mijn eigen ademhaling in een poging rustig te blijven en hem niet te laten zien dat het niet goed gaat.

‘Pap, zal ik een lekkere grog voor je maken met mama’s citroenen?’

‘Graag.’

‘Ik hou van je, hè pap? Je doet het supergoed.’

Hij knikt. Björn volgt me naar de keuken.

‘Hij ademt dertig keer per minuut. Dat is echt heel snel. Gisteren heb ik het ook steeds gecheckt, toen was er niets aan de hand. Maar nu is het ongeveer het dubbele van wat hoort.’

‘En nu?’

Björn pakt zijn telefoon. ‘Even overleggen.’

Hij verdwijnt naar de hal en belt met een collega. Terwijl ik citroenen pers voor de grog hoor ik hem de hele situatie met een kalme doktersstem uitleggen, en daarna naar de kalme doktersstem aan de andere kant van de lijn luisteren.

‘Ja. Dertig keer per minuut, ja. Nee, inderdaad. Mee eens. Doen we.’

Björn keert terug naar de keuken en gaat zitten. Een kort ogenblik maakt zijn doktersblik plaats voor de blik van een beste vriend.

‘Ja...’

Hij schraapt zijn keel. Hij wil niet laten merken hoe erg dit misschien wel is, of kan worden. Maar dat hij zijn verdriet probeert te verbergen maakt de situatie alleen maar duidelijker.

Hij stroopt de mouwen van zijn lichtblauwe overhemd op en gaat met zijn hand door zijn dikke zilvergrijze lokken. Dan vindt hij zijn doktersblik terug.

‘Er is plaats voor hem in het ziekenhuis. We moeten ernaartoe.’

Op anderhalve meter afstand van het geïmproviseerde bed delen Björn en ik zo rustig mogelijk het verontrustende nieuws met papa.

‘Rogier, ik heb even overlegd met je internist, die ook je diabetes behandelt, en vanwege je versnelde ademhaling zijn we het erover eens dat het toch verstandig is om even in het ziekenhuis te kijken wat er aan de hand is.’

Papa knikt afwezig.

‘Papa, voor je eigen gezondheid is het nu het beste om in het ziekenhuis te kijken of... of alles goed is. Snap je dat?’

Hij knikt.

‘Vind je het vervelend?’

Hij knikt.

‘Ik ook, pap. Het is ook heel vervelend.’

Ik aai hem over zijn schouder. Dit is de eerste keer dat ik de anderhalvemeterregel verbreek.

‘Ik hou van je, pap.’

Hij knikt.

Er is geen tijd voor verder verdriet; ineens is er haast. Björn verzamelt alle medische informatie over papa en ik word geïnstrueerd om zijn koffer te pakken. Aan zijn reiskoffer hangt het label van onze vlucht naar Nice van afgelopen zomer. Ik laat het eraan zitten om maar een beetje vrolijkheid aan dit verdrietige vertrek te geven. Ik prop zijn lievelingskleding in de koffer en voeg er twee ingelijste foto’s van Ruben en mij uit zijn werkkamer aan toe. De afgelopen maanden hebben de boekenstapels in zijn huis zich weer weten te vermenigvuldigen – op de trap, in mijn oude kamer, in de keuken – dus ik gris hier en daar een optimistisch klinkende titel van een stapel, en neem me voor om een deel te verkassen naar ons boekenhuis.

Ondertussen bel ik mijn moeder en broertje om hen op de hoogte te brengen van de ontwikkelingen. Ruben blijft heel rustig, mama begint meteen te huilen. Ze willen helpen, maar ze zijn bij Ruben thuis in Amsterdam, dus zelfs als ze nu naar Den Haag zouden racen, zullen wij al in het ziekenhuis zijn. Ik vertel mama dat ik papa’s koffer aan het inpakken ben en niet weet wat ik verder nog moet meenemen, en ze roept meteen:

‘Mimp!’

Mimp is papa’s knuffelolifant die hij al sinds zijn vierde heeft. Papa’s moeder, die overleed voordat ik geboren werd, heeft de knuffel zelf gemaakt, en Mimp is altijd een rotsvast onderdeel van papa’s leven gebleven. Op mijn eerste babyfoto vlak na mijn geboorte zit Mimp in de hoek van het ziekenhuisbed terwijl mama en papa mij voor het eerst vasthouden. En toen ik het huis uitging heeft papa me met Mimp in zijn armen uitgezwaaid.

Mimp is meer dan een knuffel. Mimp is papa’s alter ego, zijn uitlaatklep die zijn gedachten verwoordt als hij ze zelf niet direct

wil uitspreken. Papa heeft een speciaal stemmetje dat hij opzet als hij namens Mimp praat. Een nasale, triomfantelijke stem die altijd zegt waar het op staat, die brutaal durft te zijn en alles beter weet. Als een vraag te persoonlijk of confronterend is voor papa, of als hij gewoon geen zin heeft om er serieus op in te gaan, dan antwoordt hij via Mimp.

‘Pap, op welke partij ga je stemmen?’

‘Mimp stemt op de Mimpentij.’

‘Ga je denk je ooit met pensioen?’

‘Mimp weet niet wat pensioen is.’

‘Moeten we het coronavirus serieus nemen?’

‘Mimp neemt het erg serieus. Maar Mimp hoeft niet bang te zijn, want knuffelolifanten kunnen geen corona krijgen.’

Mimp is moeilijk uit te leggen aan de buitenwereld, maar binnen ons gezin is hij een vanzelfsprekend vijfde familielid. Dus pak ik Mimp van de stoel in de woonkamer, en houd ik hem voor papa’s neus.

‘Dag Mimpie,’ zegt papa zachtjes.

‘Dag Rogger,’ zeg ik in papa’s Mimpenstem, met de bijnaam die papa namens Mimp voor zichzelf heeft bedacht.

‘Zal ik Mimp inpakken om mee te gaan naar het ziekenhuis?’

In zijn eigen breekbare stem, het tegenovergestelde van zijn zelfverzekerde Mimpenstem, zegt hij: ‘Nee, Mimp wil niet mee. Mimp is bang voor het ziekenhuis.’